

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Cursus theologici iuxta scholasticam huius temporis
Societatis Jesu methodum tomus ...**

Amico, Francesco

Duaci, 1640

II. An Spiritus S. à Patre Filioque procedat?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82000](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82000)

Patribus, ad ostendendum Apostolis modum, quo Spiritus sanctus à Patre Filioque procedat, *Insufflauit, & dixit, Accipite Spiritum sanctum.*

6. Consistit autem hæc analoga similitudo inter emissionem vitalis halitus, & processionem Sancti Spiritus, in hoc: quod sicut vitalis halitus emittitur à corde, quod est fons & principium vitæ totius animalis, nec non prima sedes amoris sensitiui; & simul ab ore, quod est index & nuncius cordis, ita Spiritus sanctus à Patre, qui est fons totius Deitatis, & primum principium vitæ amorisque increati, & simul à Filio, quod est Verbum & index Patris. Et sicut halitus vitalis formatur ex reciproco motu cordis & oris, qui componitur ex pulsu & tractu viriusque: ita Spiritus sanctus ex reciproco amore Patris & Filij mutuo sese diligentium. Demum sicut vitalis Spiritus ex quodam naturali imperu effluere cœtis æstuantisque; natiui caloris erumpit: ita Spiritus sanctus ex naturali, vitalique impulsu æstuantis reciprocantisque amoris Patris, & Filij felicissime erumpit. Propter hanc igitur similitudinem & analogiam translatus est hoc nomen *Spiritus* ad processionem tertiæ personæ gloriosissimæ Trinitatis significandam.

7. Dico 2. Spiritus sanctus à spiritualitate dictus, non est proprium, sed tantum appropriatum tertiæ personæ. Fundamentum est, quia à spiritualitate dictus neque cōplexè, hoc est in vi duarum dictionū; neque incomplexe, hoc est in vi vnius tantum dictionis, importat ex se aliquid notionale tertiæ personæ proprium: importat enim immaterialitatem, & sanctitatem, quæ sunt perfectiones omnibus personis æquæ communes. Appropriatur tamen ex usu Scripturæ, Patrum, & Conciliorum soli tertiæ personæ. Quo pacto semper accipitur incomplexe in vi vnius tantum dictionis. Rationem verò huius appropriationis reddit Aug. lib. 5. de Trinit. c. 11. his verbis: *Ergo Spiritus sanctus ineffabilis est quedam Patris Filijque communio: & ideo fortasse sic appellatur; quia Patri & Filio potest eadem appellatio conuenire. Nam hoc ipse proprie dicitur, quod illi communiter, quia & Pater Spiritus, & Filius Spiritus, & Pater Sanctus, & Filius Sanctus. Vt ergo ex nomine, quod utriusque conuenit, utriusque communio significetur, vocatur donum amorum, Spiritus sanctus. Eandem rationem repetit lib. 15. c. 19. propter quam rationem ibidem etiam docet, appellari charitatem, quæ communis est etiam Patri & Filio.*

8. Aliam etiam rationem huius appropriationis assignat S. Thomas 1. p. q. 36. art. 1. Nam sicut Spiritus in rebus corporeis, à quibus primò desumptum est hoc nomen *Spiritus*, significat substantiam tenuem cum quodam impulsu & agitatione: (appellamus enim Spiritum ventum aut flatum, qui sunt tenues substantiæ extrinseco quodam impulsu agitatae:) ita tertiæ personæ ex amore procedentis proprium est, impellere & mouere voluntatem amantis in amatum: hoc quippe amoris

munus est. Dicitur etiam *Sanctus*, tum quia sanctitas ad voluntatem spectat. Tum quia Sanctum dicitur, quidquid ad Deum ordinatur: ordinantur autem res ad Deum per amorem: conuenienter igitur tertia persona, per amorem procedens, *Spiritus sanctus* nominatur. Vltimò, vt doctè ex Athanasio dialogo 1. de S. Trinit. notauit Ruiz disp. 65. lect. 2. & subindicat Chrysostomus homil. 3. de Spiritu sancto, quoties in Scriptura sacra *Spiritus* coniungitur cum *genituo Dei*, aut *Domini*, vel *Patris*, aut *Filij*, aut *Christi*, sumi notionaliter pro tertia tantum persona: nam hoc ipso sumitur, vt aliquid alterius. Nequit autem in Diuinis vnum esse alterius, nisi per processionem, dicitur enim Filius esse Patris, & Spiritus sanctus utriusque, quia Filius à Patre, Spiritus sanctus ab utroque producit. Quare per contrariam regulam nobis colligere licebit, quoties in Scriptura sacra *Spiritus* coniungitur cum *Deo in casu recto*, sumi essentialiter iuxta illud Ioan. 4. *Spiritus est Deus*. Nam tunc eo ipso sumitur vt aliquid sui, & non alterius.

9. Ex dictis patet ad rationes dubitandi. Nam primæ duæ tantum probant posteriorem nostram assertionem: Tertia verò priorem, aut etiam posteriorem quoad secundam tantum partem assertionis. Etenim potest auctoritas Scripturæ, vel Patrum, aut Conciliorum, vel Ecclesiæ appropriare aliquod nomen Diuinis personis, etiam si tale nomen apud nos relationem non importet. Quod sic ostendo: nam potuit tale nomen Ecclesiæ, vel Patrum, aut Conciliorum Auctoritas primò imponere ad significandam relationem Diuinam. Ergo etiam si tale nomen impositum sit alijs rebus, quæ relationes non sunt, imponi poterit secundò rebus, quæ relatiuæ sunt, ad significandas earum relationes. Antecedens constat. Consequentia probatur, quia cum nomina sint ad placitum, poterit vnum & idem nomē ex institutione imponentis plures res diuersas significare. Sola autem auctoritas Chrysostomi in ratione dubitandi pro negatiua parte adducta non videtur intelligi posse, nisi iuxta priorem assertionem.

10. Ad Confirmationem verò secundæ rationis, pro parte affirmante allatam, dicendum, Spiritum sanctum vt sui correlatiuum respicere Patrem & Filium sub ratione spiratoris: qui solus per conuertentiam recurrit cū Spiritu; est enim spirator Spiritus: sicuti Spiritus spiratoris est Spiritus.

SECTIO II.

An Spiritus sanctus à Patre Filioque procedat?

11. **T**Res fuerunt de Spiritu sancto principales hæreses. Prima eorum, qui illi distinctam à Patre & Filio hypostasim negabant. Hanc hæresim præter Sabellianos, qui vnam tantum in Diuinis

personam

Athanas.
Ruiz.
Chrysost.

Ioan. 4.

Auctoritas
script. Pa-
trum &
Conciliorū.

Chrysost.

Vfus script.
Patrum &
Concil.

Augustin.

S. Thomas.

Sabelliani.

Lactantius. personam ponebant, docuerunt Lactantius Firmianus Epist. 8. ad Demetrianum, vt refert Hieronymus in epist. ad Galat. cap. 4. explicans illa verba: *Miste Deus Spiritum filij sui in corda nostra*: Vrbicus Potentinus apud Athanasium Dialogo 4. de Trinit. Hi concedentes distinctas personas Patris & Filij, negabant Spiritum sanctum habere hypostasim à Patre & Filio distinctam.

Arius.

Macedonius.

Pneumatomachi.

Græci & Armeni.

Concilium Florentin. coactum ad abolendum errorem Græcorum.

Bessarion Patriarcha Constantinop.

Ioan. 13.

12. SECUNDA eorum, qui illum diuinitate spoliabant, puramque creaturam faciebant. Huius erroris author præter Arium, qui non solum à Spiritu sancto, sed etiam à Filio diuinitatem auferabant, fuisse dicitur Macedonius quidam Constantinopolitanus Episcopus, qui concessa diuinitate Patri & Filio, illam tantum Spiritui sancto negabat. Vnde ab suo auctore Macedoniana Hæresis, eiusque sectatores Pneumatomachi, hoc est Spiritus sancti impugnatores sunt dicti. Contra utramque Hæresim expressa testimonia sunt in sacra Scriptura: accedente auctoritate Patrum & Conciliorum, quæ accerrimè prædictas Hæreses impugnant, & oppositam veritatem apertissimis Scripturæ testimonijs stabilunt.

13. TERTIA Hæresis fuit eorum, qui confitentes Spiritum sanctum æquè ac Filium & Patrem, Deum esse, negabant tamen à Filio procedere, sed à solo Patre. Hoc errore ad hæc vsque tempora laborant Græci & Armeni. Quis autem illius fuerit author, nondum apud omnes constat. Certum tamen est, illum antiquum fuisse errorem, ad eumque abolendum plurima coacta fuisse Concilia: inter quæ vltimoloco iussu Eugenij IV. anno 1437. coactum est Concilium Florentinum, vbi post multas, accuratasque disputationes inter Patres agitatae, tandem Græci conuenerunt cum Latinis de processione Spiritus sancti, vt constat ex ipso decreto Eugenij, & ex oratione quam ad ipsum Concilium habuit Bessarion Patriarcha Constantinopolitanus de vnione Ecclesiæ Græcæ cum Latina. Sed in patriam reuersi iterum in eundem errorem sunt relapsi, in quo pertinaciter perseverant vsque in præsentem diem, qui error est potissima causa eorum à Latina Ecclesiâ separationis & Schismatis. Nos igitur prioribus duabus Hæresibus omissis, quarum confutatio faciliior est, magisque pertinet ad Scripturales, & Controuersitas, hanc vltimam, vt difficiliorem, magisque Scholasticam breuiter confutandam suscipimus: cum qua multæ grauissimæque Scholasticæ controuersiæ sunt connexæ.

14. Quatuor autem apparentibus fundamentis nititur hæc Hæresis. Primum desumitur ex Sacra Scriptura, quod sic formatur. Nunquam in sacra Scriptura expressè dicitur Spiritus sanctus à Filio procedere, cum tamen apertè dicatur procedere à Patre

procedit: alioqui quâ ratione Christus dixit, illum à Patre, simul etiâ dixisset à seipso procedere. Confirmatur, Nam teste Dionysio nihil audendum est de supersubstantiali diuinitate dicere, nisi quod in sacris eloquijs expressum est. Cum ergo tantum processio Spiritus sancti à Patre sit in sacris eloquijs expressa, non est audendum dicere, quod illa sit etiam à Filio.

15. Secundum ex Patribus: quorum aliqui expressè negant, Spiritum sanctum à Filio procedere, Damascenus l. 1. Fidei c. 11. *Dicimus autem inquit, Filium esse à Patre & Filium Patris. Spiritum vero sanctum & ex Patre, & Spiritum Patris nominamus. Ex Filio autem Spiritum sanctum non dicimus, sed Spiritum Filij nominamus.* Nazianzenus orat. 24. ad Episcopos, qui venerant ex Ægypto: *Si quidquid inquit, Pater habet, idem, excepta causa, siue vt alij, vertunt causalitate, Filij est: quidquid item Filius habet, idem quoque Spiritus sancti est.* Igitur Filius omnia habet à Patre, præter esse causam, seu principium Spiritus sancti. Athanasius in quæstionib. de Deo q. 4. 11. & 12. docet solum Patrem esse causam. Basilus in epist. 37. ad Greg. Nyssenum fratrem testatur, Filium nullam habere communem notionem cum Patre: haberet autem communem notionem spirandi, si ab eo Spiritus sanctus procederet. Maximus epist. ad Marinum affirmat, Patres Latinos non concedere Filium esse causam Spiritus sancti. Vltimò Dionysius c. 2. de diuinis nominibus solum Patrem appellat fontem diuinitatis. Alij verò, dum tantum asserunt, Spiritum sanctum à Patre procedere, nulla de Filio mentione facta, tacitè negant à Filio procedere. Hos consultò omitto, cum omnes eandem habeant solutionem.

16. Tertium ex Concilijs, quod est potissimum argumentum aduersariorum, vt constat ex sess. 7. Concilij Florentini. Hoc autem sic vrgent. In Concilio Nicæno compositum fuit Symbolum fidei ab omnibus credendum, quod in primo Concilio Constantinopolitano, addita particula, *Ex Patre procedentem*, iterum fuit approbatum; & simul cautum, quemadmodum & in Synodo Ephesina, ne quis auderet aliam fidem componere, scribere, aut proferre, quam quæ in dicto Symbolo contineretur: atqui in dicto Symbolo non continebatur, nisi processio Spiritus sancti à Patre: ergo asserere, Spiritum sanctum procedere à Filio, est contra decretum horum Conciliorum. Igitur contra decretum eorundem Conciliorum addita fuit in eodem Symbolo particula, *Filioque*. Confirmatur, nam in eodem Concilio Ephesino lectum fuit Symbolum Nestorianorum, in quo negabatur processio Spiritus sancti à Filio; & liber Theodori impugnantis doctrinâ Cyrilli de processione Spiritus sancti à Filio, approbantibus & non contradicentibus Patribus.

17. Quartum desumitur ex rationibus. Prima est, quoniam si Spiritus sanctus non tantum procederet à Patre, sed etiam à Filio, non ab vno, sed à duobus procederet principijs:

Dionysius.

Damascen.

Nazianzen.

Athanas.

Basilus.

Nyssen.

Maximus.

Dionysius.

Concilium Nycanum.

Concilium Constantinopol.

Synodus Ephesina.

Symbolum Nestorianorum.

quod falsum est; alioqui quodlibet principium per se sumptum esset insufficiens ad productionem Spiritus sancti. Confirmatur primò. Nam vel uterque ad Spiritum sanctum concurrat, ut principium adequatum & sufficiens, vel ut inadæquatum & insufficiens. Si primo modo: ergo superflue ponuntur ambo simul concurrere. Si secundo: ergo alterutrum est imperfectum. Confirmatur 2. Pater omnia habet à se independentem à Filio: ergo etiam vim spirandi. Ergo ad Spiritum sanctum producendum non requirit consortium Filij. Antecedens patet, quia Pater nihil accipit ab alijs personis, cum ipse sit origine primus. Prior consequentia constat. Posterior verò probatur, nam si ad producendum Spiritum sanctum requireretur consortium Filij, ideo esset, quia ex se non haberet totam vim spirandi.

18. SECUNDA ratio. Si Spiritus sanctus procederet non solum à Patre, sed etiam à Filio, sequeretur inæqualitas diuinarum personarum. Sequela probatur, nam Filius esset productiuus Spiritus sancti, cum tamen Spiritus sanctus nullius personæ sit productiuus. Hæc sunt potissima argumenta Hæreticorum.

19. Catholica tamen veritas est, Spiritum sanctum non tantum à Patre, sed etiam à Filio procedere. Hæc veritas definita est in multis Concilijs, tum per additionem particulæ, *Filioque*, factâ Symbolo Nicæno. Quæ additio antiquissima est, ut constat ex Concilio Toletano VIII. celebrato Anno 653. sub Martino Papa, in quo recitatur Symbolum cum prædicta additione: *Credimus, inquit, in Spiritum sanctum, Dominum, uiuificantem, ex Patre & Filio procedentem.* Tum per expressam definitionem traditam primò in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. an. 1215. c. 1. *Firmiter: Spiritus sanctus, inquit, ab utroque pariter absque initio & fine, Pater generans, Filius nascens, & Spiritus sanctus procedens.* Secundò, in Concilio Lugdunensi sub Gregorio X. Anno 1274. cap. 1. de summa Trinitate & fide Catholica: *Fatemur, inquit, quod Spiritus sanctus æternaliter ex Patre & Filio, non tanquam ex duobus principijs, sed tanquam ex vno principio, non duabus spirationibus, sed vna spiratione procedit.* Vbi etiam damnantur contrarium sentientes. Tertiò, in Concilio Florentino in decreto ipso de vnione: in quo non solum hæc veritas stabilitur, sed etiam declaratur, quod eadem mens & doctrina fuerit eorum Græcorum Patrum, qui vel dixerunt, Spiritum sanctum à Patre per Filium procedere; vel omnino abstinerunt dicere, Spiritum sanctum à Filio procedere, non quod putarint, illum à solo Patre procedere, sed ne viderentur asserere, illum ex Patre & Filio tanquam ex duobus principijs, & duabus spirationibus procedere. Atque hæc sit prima huius veritatis probatio.

20. Secundò probatur eadem veritas ex sacra Scriptura Ioan. 16. ubi loquens Christus de Spiritu sancto: *Ille, ait, me clarificabit, quia*

de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Cuius rei reddens Christus ipse rationem, *Omnia, inquit, quæcunque habet Pater, mea sunt. Propterea dixi vobis, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* In quem locum Cyrillus Alexandrinus & ipse Græcus lib. 11. in Ioannem cap. 1. *Verum, inquit, quoniam consubstantialis Filio est, proceditque per eum omnem eius habens virtutem, ideo ait, quia de meo accipiet.* Et post pauca: *Nihil igitur detrahitur Spiritui, cum accipere à Filio credatur. Nam cum per Filium naturaliter procedat, ut proprius eius cum omnibus, quæ absolute habet, accipere, dicit, quæ ipsius sunt.* Idem docet l. 6. de Trinit. Idem autem est apud Græcos Patres, Spiritum sanctum per Filium, atque à Filio procedere, ut Græcis ipsis consentientibus & subscribentibus in suo decreto declarauit Eugenius IV. in Concilio Florentino. Idem docet in hunc locum Didymus l. 2. de Spiritu sancto, & ipse quoque Græcus. Athanasius in vtraque Epist. ad Serapionem ex hoc loco colligit Spiritum sanctum à Patre per filium nobis dari.

21. Ex eodem loco Aug. tra. 99. in Ioannem ad finem, non solum colligit Spiritus sancti processionem à Filio, sed etiam hæreticorum obiectionem soluit, cur potius Christus dixerit *de meo accipiet*, quam *ex me*, vel *à me procedit*, ut de Patre dixerat. Si ergo, inquit, & de Patre & Filio procedit Spiritus sanctus, cur Filius dixit de Patre procedi? cur putas, nisi quemadmodum ad eum solet referre, & quod ipsius est, de quo & ipse est? unde illud est, quod ait, mea doctrina non est mea, sed eius, qui misit me. Si igitur intelligitur hic eius doctrina, quam tamen dixit non suam, sed Patris: quanto magis illic intelligendus est & de ipso procedere Spiritus sanctus, ubi sic ait, de Patre procedit, & non diceret de me non procedi? A quo tamen habet Filius ut sit Deus, ab illo habet vtrique, ut etiam de illo procedat Spiritus sanctus: ac per hoc Spiritus sanctus, ut etiam de Filio procedat, sicut procedit de Patre, ab ipso habet Patre.

22. Vnde sic formatur ratio ex hoc loco. Quæ Spiritus sanctus annuntiaturus est Apostolis, accipit à Filio: ergo procedit à Filio. Consequentia probatur. Nequit in Diuinis vna persona aliquid accipere ab alia, nisi per originem: sicut è contrario nequit vna persona Diuina dare aliquid alteri, nisi per originem, cum non sit alius modus dandi & accipiendi in Diuinis, quam per originem actiuam dantis, & passiuam accipientis. Cuius ratio est, quia sicut dare Diuinum est fecundum & productiuum eius rei, quæ datur: ita accipere à Deo, est produci aliquid à Deo. Ergo sicut non dat Deus, nisi per productionem eius, quod dat; ita qui accipit à Deo, non accipit, nisi per productionem eius, quod accipit. Igitur si Spiritus sanctus accipit à Filio, quæ annuntiaturus est Apostolis, accipit illa à Filio per productionem. Nequit autem illa accipere per productionem naturæ, quæ in Deo non producitur; ergo per productionem hypostasis, & communicationem naturæ.

23. Eadem

Cyrillus.

Eugenius IV.

Didymus.

Athanasius.

Augustinus.

Concilium
Toletanum
VIII.

Concilium
Lateranense.

Concilium
Lugdunense.

Concilium
Florentinum.

Ioan. 6.

Ioan. 15.

Augustin.

23. Eadem veritas confirmatur ex illis verbis precedentis capituli 15. Cum autem venerit Paracletus, quem ego mittam vobis à Patre. Porro unam personam ab alia mitti in diuinis, est unam personam ab alia procedere cum nouo modo existendi in alio, quem antea non habebat. Ab illo itaque, inquit Augustinus 4. de Trinit. cap. 20. mittitur à quo emanat. Sed non eo ipso, ait, quod de Patre natus est, missus dicitur Filius, sed vel eo quod apparuit huic mundo Verbum caro factum: quia tunc unicuique mittitur, cum à quoquam cognoscitur atque percipitur, quantum cognosci & percipi potest pro capite, vel proficiente in Deum, vel perfecta in Deo anima rationalis. Hactenus Augustinus. Cum ergo Spiritus sanctus dicatur non solum à Patre, sed etiam à Filio mitti, necesse quod est, ut non tantum à Patre, sed etiam à Filio procedat. Confirmatur, nam propterea Pater nunquam dicitur missus, etiam si in tempore sit cognitus, quia, ut ibidem ait Augustinus; Non habet Pater, de quo missus sit, aut ex quo procedat. Nec refert, quod interdum dicatur Filius mitti à Spiritu sancto; cum tamen Filius à Spiritu sancto non procedat. Nam mittitur Filius à Spiritu sancto, & à tota Trinitate quoad humanitatem. Spiritus vero Sanctus nequit à Filio mitti, nisi quoad æternam processionem.

Patres Latini omnes consentiunt.

24. Tertiò probatur hæc veritas ex Patribus. Et quidem quod attinet ad Patres Latinos, omnes, aduersarijs ipsis fatentibus in hanc veritatem unanimi consensu conspirant, ut superfluum sit singulorum testimonia in medium adducere. Quoad Græcos verò plures sunt, qui hanc veritatem expressè docent. Athanasius in Symbolo: Spiritus sanctus, inquit, à Patre & Filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Fuisse autem hoc Symbolum Athanasij colligitur ex Augustino in Psalmum 120. ubi docens Christum esse solem ortum nobis: De hoc sole, inquit, Pater Atanasius Alexandrinus Episcopus ita pulchrè locutus est: Filius, inquit, Dei à Patre solo est, non factus, nec creatus, sed genitus. Nec dici potest, particulam, à Filio, additam fuisse à Latinis: Nam cum ea particula hoc Symbolum legitur in Concilio Toletano IV. c. 1. celebrato Anno 633. sub Honorio, quando nulla inter Latinos & Græcos de hac re controuersia erat. Chrysostomus homil. 1. in Symbolo Apost. Iste, inquit, est Spiritus procedens de Patre & Filio, & homil. 2. Istum Spiritum dicimus Patri & Filio esse coequalem, & procedentem de Patre & Filio. Cyrillus Alexandrin. lib. 11. in Ioannem c. 25. Spiritus enim Dei, inquit, Pater proprius est; sed non minus etiam Filius proprius est. Non ut alius atque alius, ut diuisim in utroque: sed quoniam ex Patre, & in Patre Filius est, cum sit fructus substantiæ eius, proprium Patris Spiritum secundum naturam possidet: qui profunditur quidem ex Patre, per Filium autem creaturis donatur, non ministerij modo, sed sicut mox dixi, ex ipsa quidem substantia Dei Patris prodicens, profusus autem ad Sanctos per consubstantiale Ver-

Athanas. Augustin.

Concilium Toletan IV.

Chrysost.

Cyrillus.

bum, à quo est secundum emissionem ad esse atque subsistere, manetque in ipso. Nec potest hic locus intelligi de emissionem ad extra, quia Spiritus sanctus non emittitur ad extra, ut sit atque subsistat, sed ut tantum appareat atque operetur. Et in fine eiusdem capituli: Non est enim, inquit, aliud à Filio Spiritus ratione substantia, qui & in eo est, & per eum procedit. Et lib. 5. in Isaiam cap. 61. ita de Spiritu sancto scribit: Cum natura Deus existat Unigena, Sanctus Sanctorum, & omnem ipse naturam sanctificet, utpote ex Sancto Patre natus, cumque ex se procedentem Spiritum emittat superis potestatibus suis. Didymus Alexandrin. lib. 2. de Spiritu sancto, loquens de Spiritu sancto, sic ait: Quia non ex se est, sed ex Patre & me est, hoc enim ipsum, quod subsistit & loquitur à Patre, & me illi est. Et inferius: Spiritus quoque Sanctus, inquit, qui est Spiritus veritatis spiritusque sapientiæ, non potest Filio loquente audire, quæ nescit, cum hoc ipsum sit, quod profertur à Filio, id est procedens à veritate, consolator manans de Consolatore. Hæc Didymus.

Didymus.

25. Alij etiam Græci Patres afferuntur à Rhodio in septima sessione Concilij Florentini, eandem veritatem apertè testantes. Simeon Metaphrastes in vitam B. Dionysij. Finem, inquit habent ea, quæ corporalis erant aduentus, & incipiunt spiritualia, mensque ad cælos euehitur Christus, & patriam redit in sedem, ac Spiritum, qui ab ipso procedit, ad gentes, quæ non credebant, instituendas mittit in discipulos. Anastasius Sinayta sermone de rectis, quæ ipsi credimus, dogmatibus, sic scribit: Ita enim Spiritus oris eius, Dei scilicet, Spiritus sanctus dicitur, cum os sit unigeniti. Et rursus: Spiritus ex ipso procedens, & missus non solum à Patre, sed etiam à Filio. Epiphanius in Ancorato in illud Ioan. 16. Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, sic loquitur: Sicut enim nemo nouit Patrem, nisi Filius, nec Filium nisi Pater: ita dicere audeo, quod nec Spiritum sanctum, nisi Pater & Filius, à quo procedit, & à quo accipit.

Rhodius in Concilio Florentino. Metaphraste.

Anastasius Sinayta.

Epiphanius Ioan. 16.

Varia principia Patrum Græcorum.

Concilium Florentino.

26. Eadem veritas manifestè deducitur ex varijs principijs, quibus Græci Patres vtuntur ad explicandam Spiritus sancti processionem. Primum est, Spiritum sanctum emitti, dari, profluere, emanare, procedere per Filium. Atqui idem est, ut declaratum fuit in Concilio Florentino, Græcis ipsis aprobantibus, Spiritum sanctum per Filium, atque à Filio procedere.

27. Secundum est, Spiritum sanctum esse imaginem, Verbum, characterem, sigillum Filij. Atqui hæc omnia essentialiter important originem ab eo, cuius sunt imago, Verbum, character, sigillum.

28. Tertium, Spiritum sanctum esse naturalem Spiritum Filij, non minus quam Patris. At non alia ratione Spiritus sanctus dicitur Spiritus Patris, nisi quia procedit à Patre: ergo nec alia ratione erit Spiritus Filij, nisi quia procedit à Filio. Confirmatur, nam constructio Spiritus cum genitiuo Filij importat aliquam authoritatem & possessionem Filij in

Spiritum sanctum, sed nō potest Filius aliam auctoritatem & possessionem in Spiritum sanctum habere, quā principij producentis: ergo.

29. Quartum. Patrem comparant *Soli*, Filium *radio*, Spiritum sanctum *splendori*. Atqui *splendor* actiue procedit à *radio*, non minus quā *radius* à *Sole*: ergo & Spiritus à Verbo.

30. Quintum. Filium vocant *fontem*, & *authorem* Spiritus sancti. Atqui hæc important principium originatum: ergo.

31. Sexto. Interdum quærunť Patres, *cur Spiritus sanctus non sit Filius Filij*, vt constat ex Basilio lib. 5. contra Eunomium cap. 12. cuius titulus est: *Cur & Spiritus Filius Filij non dicitur?* hæc autem quæstio, ne puerilis sit & irrationabilis, necessariò supponit, Spiritum sanctum produci à Filio: alioqui vt notauit Bessarion in oratione ad Concilium Florentinum de vnione cap. 6. nullam difficultatem haberet quæstio, velut si quis quæreret, *cur Spiritus sanctus non sit Pater Patris, & genitor Filij?* quam quæstionem nemo mouit vnquam, eò quòd talis quæstio supponat, Spiritum producere Patrem & Filium. Vt igitur proposita quæstio difficultatem habeat, supponere debet, Spiritum sanctum produci à Filio: hoc enim posito, rationabiliter quæritur, *cur non dicatur Filius Filij*, quemadmodum *Filius dicitur Patris Filius*. Hoc ipsum apertè ostendit responsio, quam ad propositam quæstionem adhibet citato loco Basilii: *Non quia*, inquit, *non est ex Deo per Filium, sed ne Trinitas Filios ex Filijs habere suspiciat, vt est in hominibus, infinita putetur multitudo*. Alioqui si putasset, Spiritum sanctum à Filio non procedere, facilis & germana responsio fuisset, *ideò Spiritum Filium Filij non dici, quia à Filio non procedit*. Robur accipit hoc argumentum ex ipsa explicatione Græcorum Patrum, qui hoc modo citatum testimonium Basilij interpretantur in Oratione de vnione facta ad Concilium Florentinum.

32. Septimò dicunt, *Spiritum sanctum esse, siue existerede essentia, de substantia, de hypostasi, seu persona Filij*. Atqui particula, *De*, præter consubstantialitatem importat etiam originem personæ existentis ab ea, de qua existit, vel subsistit. Igitur si Spiritus sanctus existit de substantia vel hypostasi Filij, originatur à Filio.

33. Octauò docent, in *Diuinis omnia esse communia exceptis proprietatibus personalibus oppositis*. Atqui non pertinet ad proprietatem personalem Filij oppositam Patri, vt Spiritus sanctus non procedat à Filio: ergo.

34. Nonò asserunt, *eodem modo se habere Spiritum sanctum ad Filium, sicut se habet Filius ad Patrem*. Atqui Filius se habet ad Patrem vt originatus: ergo & Spiritus sanctus à Filio. Tandem, vt S. Thomas opusc. 1. contra errores Græcorum c. 32. §. *Considerandum*, adnotauit, iisdem rationibus vtuntur Græci

Doctores, quibus & Latini ad probandam Spiritus sancti processionem. Quare aut pertinaciter recentiores Græci in suo errore persistunt; aut de solo nomine, vt Magister in 1. dist. 11. cap. 4. aduertit, nobiscum dissentiant.

Magister.

35. Vltimò probatur hæc veritas rationibus. Prima ducitur ab impossibili: nam alioqui non saluaretur realis distinctio Spiritus sancti à Filio, atque adeò personarum Trinitas, vt infra ostendam. Secunda à priori, hoc pacto. Pater per generationem omnia communicat Filio, sola paternitate excepta: ergo communicat illi vim spirandi: atqui impossibile est, existente eadem vi spirandi in Patre & Filio, Patrem spirare Spiritum sanctum, & simul illum non spirari à Filio. Igitur impossibile est Spiritum sanctum non procedere à Filio. Antecedens admittitur ab omnibus: & constat, nam Pater communicat Filio quicquid cum ipsa filiatione non opponitur: atqui sola paternitas cum filiatione opponitur: ergo. Prior consequentia patet, quia vis spirandi cum filiatione non opponitur, sed cum sola spiratione passiuā. Minor verò probatur, nam processio Spiritus sancti immediatè & adæquatè est ab ipsa virtute spirandi: ergo impossibile est, vt illa sit eadem in Patre & Filio, & ab ea procedat Spiritus sanctus, vt tantum est in Patre, & nō vt etiam est in Filio. Quemadmodum implicat, produci creaturam ab vna personā diuinā, & non ab omnibus simul; eò quòd virtus productiua creaturæ sit eadem in omnibus diuinis personis. Cum igitur Pater æternus spiret Spiritum sanctum posterioris origine, quā gignat Verbum, supponitur prius origine productum Verbum, atque adeo illi communicata virtus spiratiua, quā producat Spiritum sanctum: & consequenter dum Pater spirat, necessariò cum ipso conspirat simul & Filius.

36. Confirmatur primò, quia Spiritus sanctus procedit vt terminus reciproci amoris Patris & Filij. Atqui terminus amoris essentialiter supponit tum notitiam obiecti amabilis, tum existentiam personarum sese mutuo amantium. Ergo Spiritus sanctus essentialiter supponit Verbum prius origine productum; atque adeo in eo totam vim spirandi; & consequenter non solum procedit à virtute spirandi, prout est in Patre, sed etiam prout est in Filio.

37. Confirmatur secundò: Si Spiritus sanctus non procederet à Filio, Filius non haberet omnia sibi à Patre communicata: Consequens est contra testimonium Christi Ioan. 16. *Omnia, quæcunque habet Pater, mea sunt*. Sequelam probo: nam si Filius non produceret Spiritum sanctum, ideo esset, quia non haberet vim spirandi à Patre communicatam, ac proinde non omnia Patris essent Filij. Assumptum ostendo: quia cum Filius prius ratione producatur, quā spiritus sanctus, quippe cum producatur intellectu, quæ ratione præcedit volitionem, non esset defe-

Ioan. 16.

ctus

Bessarion
Conc.
Florent.

S. Thomas.

us prioritatis originis; nam hoc ipso, quod ipsius productio ratione præcederet productionem Spiritus sancti, posset origine præcedere Spiritum sanctum: igitur si illum non producit, est defectus solius virtutis spiritalis, ac proinde rectè sequitur, si Filius non producit Spiritum sanctum, Filium non habere omnia sibi à Parte communicata, præter esse Patrem, quod tantum opponitur Filio.

Solutio argumentorum.

38. **A**D primum fundamentum sumptum ex Scriptura distinguo antecedens: Processio Spiritus sancti non habetur in Scriptura expressè quoad Verbum *Procedendi*, concedo; quoad sensum & rem ipsam significatam, nego. Atque hoc satis est, ut potuerit hæc veritas ab Ecclesia definiri: multa enim sunt in Concilijs definita, quæ non sunt in Scriptura expressè. Non enim in Scriptura expressè habetur, quod Spiritus sanctus sit *consubstantialis*, & *coequalis* Patri & Filio: & tamen hoc nobiscum Græci credunt, ut fidei dogma in multis Concilijs definitum. Cur autem Christus noluerit apertè dicere, *Spiritus sanctum procedere à se*, sicut dixit de Patre, rationem supra tetigit Augustinus, ut nimirum omnia referret ad Patrem, tanquam ad primum principium, & fontem totius diuinitatis. Cæterum aliunde sufficienter processionem Spiritus sancti à se expressit, cum dixit: *Quia de meo accipiet: & Quem ego mittam vobis à Patre*. Præsertim cum vniuersalis regula sit, quod quidquid in Sacra Scriptura de vna persona dicitur, etiam si dicatur cum particula exclusiua, dictum intelligitur de cæteris, ubi non obuiat relationis oppositio. Nulla autem obuiat relationis oppositio inter Patrem & Filium, quod Spiritus procedat à Filio. Ergo etiam si cum particula exclusiua de Patre diceretur, quod Spiritus sanctus à solo Patre procedit, non propterea excluderetur Filius: sicut non excluditur Filius à cognitione sui, cum Matt. 11. dicitur: *Nemo nouit Filium, nisi Pater*. Ad Confirmationem respondeo, Dionysium intelligi, quoad ea, quæ neque explicitè, neque implicitè de Deo in Scriptura continentur. Ad secundum ductum ex Patribus: quoad Damascenum censet S. Thomas 1. parte q. 36. art. 2. ad 3. illum fuisse in hoc errore. Mihi tamen de tanto Patre id sentire, par non est: tum quia, ut disp. præced. sect. 6. vidimus, hic Pater putat, Spiritum sanctum esse imaginem Filij: nequit autem esse imago Filij, nisi ab ipso procedat, cum processio sit de quidditate imaginis, tum quia ibidem Spiritum sanctum comparat *splendori*, Filium *radio*, Patrem *Soli*; affirmatque per *radium*, hoc est per Filium nobis hunc *splendorem* dari. Tum demum, quoniam ibidem apertè docet, Patrem, Filium & Spiritum sanctum esse quoad omnia vnum, præter *ingrèntiam*, *gignèntiam*, & *processionem*. Ergo in sententia

Damasceni Pater & Filius sunt vnum, etiam quoad rationem spirandi, cum hæc neque sit formaliter *ingrèntia*, nec formaliter *gignèntia*. Quare dicendum est, hunc Patrem non simpliciter negasse, Spiritum sanctum à Filio procedere, sed solum tanquam à fonte & primo principio, ut ex ipsius verbis colligitur; loquens enim de Patre ait: *Ipse enim fons est & rady & splendoris*.

39. Eandem responsionem ad præcitatam auctoritatem Damascen. adhibet Bessarion Patriarcha Constantinop. in Orat. habita in Concil. Florent. de vniõne cap. 6. ubi & vniuersalem rationem assignat, cur Græci Patres ubi sint potius particula *Per*, quàm *Ex*, ad explicandam processionem Spiritus sancti à Filio: quia nimirum præpositio *Ex* apud Græcos principalem, seu primam causam denotat.

40. Eodem modo intelligendi sunt Nazianzenus, Athanasius, Basilus, & reliqui Patres Græci, si quando videntur negare, Spiritum sanctum à Filio procedere, ut non simpliciter, sed tanquam à fonte & primo principio illum à Filio procedere negent. Cæterum Basil. in ea epist. ad Nissen. fratrem, quando dicit, quod Filius nullam habeat communem notionem cum Patre, explicandus est de notione personali opposita Patri, qualis non est spiratio actiua, quæ tantum opponitur spirationi passiuæ. Maximus verò, cum contendit, Latinos non concedere, Filium esse causam Spiritus sancti, intelligit causam, ut Latini intelligunt, non pro principio productiuo simpliciter, sed pro principio productiuo cum dependentia effectus à se, vel ut præcitatus Bessarion explicat de principio primo. Ad Dionysium respondeo, illum pro fonte diuinitatis, intelligere primum principium diuinarum processionum; hoc enim apud Patres significat hoc nomen *Fons*. Ad reliquos autem Patres dico, eos nullam expressam mentionem fecisse de productione Spiritus sancti à Filio, quia nulla tunc Hæreticorum de hac re urgebat necessitas. Attamen implicitam aliquam mentionem fecisse, constat ex diuersis principijs, quibus Spiritus sancti processionem explicarunt, ut supra vidimus.

41. Ad tertium ductum ex Concilijs, neganda est vtraque consequentia, etenim solum in ijs Concilijs prohibitum fuit, ne alia fides, aut fidei explicatio doceretur, quæ diuersa esset ab ea, quæ in Symbolo Nicæno continebatur: non autem prohibitum fuit, aut prohiberi potuit, ne urgente aliqua necessitate, maior aliqua fieret explicatio eorum, quæ implicitè & virtute in prædicto Symbolo continebantur, qualis est processio Spiritus sancti à Filio. Alioquin, ut rectè in sess. 7. Concilij Florentini contra Græcos argumentatur Rhodius, etiam Apostolus ad Galatas 1. cauit, ne quis euangelizaret illis, præter id, quod ab ipso acceperant: & Ioan. Apocalypseos vltimo præcepit, ne quis aliquid poneret, vel diminueret de verbis, quæ in hoc

Explicatur
Damascen.

Explican-
tur reliqui
Patres.

Explican-
tur Concilia.

Concilium
Florentin.
Rhodius.
Ad Gal. 1.
Apoc. 22.

libro

Augustin.

S. Thomas.

libro scripta sunt. His tamen non obstantibus, licitum est Doctoribus Catholicis, illa explicare, & explicando multa addere, quæ implicitè & virtute in illis continentur. Esto igitur in his Concilijs cautum fuerit, ne quis aliam fidem doceret, quàm quæ in dicto Symbolo continebatur; non propterea tamen prohibebatur, ne vigente aliquà necessitate explicarentur aliqua, quæ implicitè in illo continebantur. Ad confirmationem respondeo, in eo Concilio Patres ex professo tantum disputasse contra Nestorium de vnica persona Christi, propter quam ad illud Concilium principaliter conuenerant. Cæterum processionem Spiritus sancti à solo Patre refutarunt prædicti Patres, quando doctrinam Cyrilli, & contrariam Nestorianorum, & Theodorij Cyrillum impugnantis vnanimi consensu damnarunt.

42. Ad rationes. Ad primam nego sequelam: nam licet Spiritus sanctus procedat à Patre & Filio, non tamen procedit ab illis, vt à duobus, sed vt ab vno eodemque principio, ratione vnius eiusdemque virtutis spiritalis, quæ est vna indiuisa in vtroque. Ad priorem confirmationem respondeo, vtrumque concurrere vt principiū adæquatum & sufficiens; nego tamen propterea superfluum vtrumque concurrere, quia non concurrunt per diuersam virtutem, sed per vnā & eandem, quæ impossibile est, dum concurrat, vt existens in vno, vt simul etiam non concurrat, vt existens in alio. Quare simultaneus iste vtriusque influxus non est propter insufficiētiā virtutis, sed propter vnitatem virtutis in vtroque indiuisibiliter existentis. Ad posteriorem verò confirmationem nego vltimam consequentiam. Ad cuius probationem, nego Patrem requirere consortium Filij ad productionem Spiritus sancti ex defectu, sed potius ex vnitatis virtutis spiritalis, indiuisibiliter existentis in vtroque.

43. Ad secundam nego sequelam: tum quia eadem ratio militat de Filio respectu Patris: nam etiam Filius est æqualis Patri; cum tamen Pater sit productiuius, non autem Filius in sententia aduersariorum. Quæ igitur ratione ipsi saluant, Filium esse æqualem Patri, etiam si non sit productiuius, sicut est Pater: eadem ratione saluabimus nos, Spiritum sanctum esse æqualem Filio, etiam si non sit productiuius, vti est Filius. Tum maxime, quia æqualitas diuinarum personarum principaliter attenditur penes vnitatem essentiae & naturæ, quæ vna est & eadem in omnibus diuinis personis.

SECTIO III.

An Spiritus sanctus distingueretur à Filio, si ab illo non procederet?

44. **P**ROPOSITUM hæc hypothesis ad exactius discutiendam præcedentem controuersiam contra Græcos, qui nobiscum concedentes Trinitatem diuinarum personarum, nihilominus negant processionem Spiritus sancti à Filio. Vnde si per hanc hypothesis concluderetur, Spiritum sanctum non distinctum iri à Filio, si ab illo non procederet, euidenter contra ipsos concludetur, Spiritum sanctum necessariò procedere à Filio, vt saluetur Trinitas personarum, quam Græci nobiscum defendere tenentur. Vt autem prædicta hypothesis utilis sit, & præsentī proposito deferuiat, non sunt in ea supponendi Filius & Spiritus sanctus cum iisdem omnino proprietatibus personalibus, cum quibus de facto sunt: alioqui inutilis esset quæstio, & præsentī nō deferuiet proposito, quo per huiusmodi hypothesis indagamus, an personalis distinctio Spiritus sancti à Filio essentialiter pendeat à processione eiusdem Spiritus sancti à Filio. Vnde supponere illos in assumpta hypothesis cum iisdem omnino proprietatibus & respectibus, cum quibus de facto sunt, esset supponere id, quod per talem hypothesis indagare intendimus: cum tamen nunquam hypothesis, quæ vt medium sumitur ad indagandam veritatem alicuius propositionis, supponere debeat, quod per talem hypothesis indagandum, probandumue suscipitur. Vt si per hypothesis indagare velis, an rationalitas sit ratio formalis constitutiva hominis, non debes accipere hypothesis, quæ supponat hominem esse rationalem, cum id ipsum debeat per hypothesis probari. Quare in hac hypothesis supponendus est Spiritus sanctus cum sola processione passiva & relatione spiritali ad Patrem spiratorem, & Filius cum sola generatione passiva & relatione geniti ad genitorem, præcisus omnibus ijs, quæ de facto tam cum processione passiva Spiritus sancti, quàm cum generatione passiva Filij reperiuntur intimè coniuncta, ad hoc vt videamus, an remanere posset sola processio passiva in Spiritu sancto; solaque generatio passiva in Verbo, realiter inter se distincta, absque relatione procedentis à Filio in Spiritu, & absque relatione spirantis in Verbo.

45. Præterea cum omnis hypothesis impossibilis copulet subiectum cum aliquo prædicato impossibile subiecto, alioqui non esset hypothesis impossibilis quæuis hypothesis impossibilis, saltem mediātè & per locum extrinsecum infert contradictorium antecedentis positi. Vnde non est contra regulas bonæ hypothesis, vt ex ea nullo pacto

sequatur